

Leren in en door een crisis

M en R 2020/25

De 'stikstofcrisis' was nog (lang) niet bedwongen toen Nederland vanaf eind februari in de coronacrisis belandde. De beide crisissen verschillen in veel opzichten. De gevolgen van het coronavirus, met zeker duizenden doden, zijn veel erger en ingrijpender dan de gevolgen van het, vooralsnog, niet kunnen verlenen van vergunningen voor stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden veroorzakende activiteiten. Wat beide crisissen gemeen hebben is dat daaruit veel te leren is, of beter gezegd: veel te leren zou zijn. Zo leren wij thans dat veel activiteiten zonder kwaliteitsverlies op een veel milieuvriendelijkere (digitale) wijze kunnen plaatsvinden. Wij worden bekwaam in digitale conferenties en bijeenkomsten, die ook zonder vliegreizen effectief en zelfs leuk kunnen zijn. Vergelijking met andere landen kan bij dit leren zeer leerzaam zijn. Zo zal na afloop van de crisis geanalyseerd moeten worden waarom wij in Nederland minder dan een derde van de IC-beddenscapaciteit hebben als in Duitsland (uiteraard in verhouding tot de grote van de bevolking)¹ en welke gevolgen dat heeft voor hoe men met een epidemie om kan gaan – en voor het aantal sterfgevallen.

Als men met betrekking tot de stikstofcrisis een vergelijking met het buitenland maakt, dan is het meest opvallende gegeven dat daar *geen* stikstofcrisis bestaat. Dat wordt dan soms verklaard met een in Nederland hogere depositie. Het klopt dat de gemiddelde stikstofdepositie nergens hoger ligt dan in Nederland. Wij zijn, helaas, wereldrecordhouder. Dat is echter nauwelijks een verklaring voor het feit dat de hoge deposities in Nederland wel, maar in andere landen geen crisis veroorzaken. Ook in Denemarken, Duitsland en Vlaanderen wordt over de gevolgen van de, in sommige gebieden ongeveer even (veel te) hoge, stikstofdepositie veel gediscussieerd en worden ook rechtszaken hierover aangespannen. Van een crisis kan echter niet worden gesproken en dat doet ook niemand. De Nederlandse stikstofcrisis is huisgemaakt. De toepassing van dezelfde Europeesrechtelijke normen verschilt tussen de lidstaten met een, ten minste regionaal, vergelijkbare feitelijke problematiek sterk. (zie hierover bijv. H.T. Anker e.a., 'Natura 2000 and the Regulation of Agricultural Ammonia Emissions', *JEEPL* 2019/4, p. 340 e.v.). Alle hiervoor genoemde landen werken met ver-

schillende drempelwaarden en de hoogste bestuursrechters van die landen hebben dit ook aanvaard. Het ontbreken van een, Europeesrechtelijk mijns inziens mogelijke drempelwaarde (zie Backes/Kaajan, *Juridische randvoorwaarden voor een drempelwaarde voor Natura 2000-gebieden*, <https://www.uu.nl/sites/default/files/rebo-backes-stikstof-vnon-cw-adviesdrempelwaarden.pdf>) is een van de grootste oorzaken van de stikstofcrisis in Nederland. Een tweede, even grote, en uiteindelijk veel belangrijker, oorzaak is het nog steeds ontbreken van een geloofwaardig en streng overheidsbeleid waarmee de stikstofdepositie op de overbelaste gebieden in het komende decennium drastisch kan worden gereduceerd. Met dat reductietraject zou op korte termijn moeten worden begonnen. Zonder beide veranderingen zal de stikstofcrisis niet kunnen worden opgelost. Als wij uit de stikstofcrisis leren, mede door vergelijking met andere landen, dan is deze crisis verhoudingsgewijs makkelijk op te lossen. Helaas lijkt dat in veel mindere mate te gelden voor de coronacrisis. Daar zal het leren vooral tot gevolg moeten en kunnen hebben dat wij in de toekomst beter toegerust zijn.

¹ Voor de crisis had Duitsland 28.000 IC-bedden bij 83 miljoen inwoners. Dat is ongeveer 1 op 2.960. In Nederland waren dat 2.050 op 17 miljoen, dus ongeveer 1 op 8.500. Dat lijkt in Duitsland te kunnen worden opgeschaald naar 40.000 bedden (factor 1,42) en in Nederland naar 2.400 bedden (factor 1,16). Dat is dan 1 op 2.070 in Duitsland en 1 op 7.080 in Nederland. Ook het verschil in factor roept vragen op. Uit de antwoorden valt waarschijnlijk veel te leren.